

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE

OPȚIUNI ISTORIOGRAFICE

Serie nouă

Numărul 1 / 2024

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
2024

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Laurențiu Rădvan, Mircea-Cristian Ghenghea, Adrian Vițalaru (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Mihail Băț (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

COMITETUL DE REDACȚIE

Maria-Cristina Ciobanu (redactor șef), Andrei Archiudean, Daniel Cucu, Andrei Bordeianu, Bogdan-Ștefan Novac (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Adresa (materiale trimise pentru publicare sau altă corespondență): Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, B-dul Carol I, Nr.11, 700506 - Iași, România.

Telefon: +40758550922 (Comitetul de Redacție); +40(232)201056 (Secretariatul Facultății de Istorie)

Website: <https://optiuni-istoriografice.ro/>

E-mail: optiuni.istoriografice.is@gmail.com

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor.

Tehnoredactor: Florentina Crucerescu

ISSN 1582 - 2842

CUPRINS / SUMMARY

Lucrețiu-Ion BÎRLIBA

Cuvânt înainte / Foreword5

ARTICOLE / ARTICLES

Alexandru Dănuț CRĂCIUNAȘ

Cetatea Șiria – Ascensiune și Decădere

The Fortress of Șiria – Rise and Fall7

Paula TEU

Noi informații cu privire la prima misiune iezuită din Moldova
(sfârșitul secolului XVI)

New informations regarding the first Jesuit mission in Moldavia (late 16th
century)25

Emanuel-Pavel URSAN

Întâiul deceniu de activitate al Facultății de Litere a Universității din
Iași (1860-1870)

The first decade of activity of the Faculty of Letters of the University of Iași
(1860-1870)51

Vlada CONDREA

Fondarea „Ministerului Adevărului” Sovietic

The founding of the Soviet "Ministry of Truth"65

Daniel CUCU

Notele ultimative sovietice și cedarea Basarabiei către URSS
reflectate în presă (26 iunie-4 iulie 1940)

The Soviet ultimatums and the cession of Bessarabia to the USSR seen in
press (June 26th-July 4th 1940)77

Andreea BROASCĂ

Colecțiile de artă românească în timpul comunismului: confiscările și constituirea colecțiilor naționale (1948-1978)

Les collections d'art roumaines pendant le communisme: confiscations et constitution de collections nationales (1948-1978)107

Paula CORPODEAN

De la Declarația Universală a Drepturilor Omului la actul final de la Helsinki. Aspecte ale încălcării drepturilor omului în România comunistă

From the universal declaration of human rights to the Helsinki final act. Aspects of human rights violation in communist Romania.....117

Aurel SPÎNU

Privind spre public. Muzeele în peisajul social-media (studiu de caz: Muzeul Național de Istorie a Moldovei)

Looking to the public. Museums in the social media landscape (case study: the National History Museum of Moldova)139

PREZENTĂRI DE CARTE / BOOK REVIEWS

Nicoleta ROMAN, „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine”. Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea (**Cosmina-Emanuela BUTNARIUC**)151

Candace FLEMING, Familia Romanov. Asasinat, revoluție și prăbușirea Rusiei Imperiale (**Sebastian HAJA**)157

David PRIESTLAND, Steagul Roșu. O istorie a comunismului (**Marius MURARIU**)162

Valeriu CERBA, Adevărul despre agresiunea rusă din Transnistria (**Nicoleta SVITIC**)170

CUVÂNT ÎNAINTE

Revista *Opțiuni istoriografice* a luat naștere în anul 2000, datorită unei inițiative entuziaste a unui grup de studenți ai Facultății de Istorie, sprijiniți de profesorii aceleiași Facultăți. După entuziasmul inițial a venit (poate prea devreme) o anumită inerție și deși revigorată parțial de doctoranzi, revista și-a încetat apariția după 2009, o dată cu plecarea acestor doctoranzi către noi îndatoriri, care nu le mai permiteau să desfășoare munca de redacție anterioară.

După mai bine de 15 ani, revista capătă o nouă înfățișare, datorită altor tineri studenți caracterizați prin același entuziasm. Ea își păstrează numele, dar devine *Serie nouă*, din două motive: primul, pentru a marca un nou început, al doilea, pentru că o continuitate după un deceniu și jumătate nu s-ar mai fi numit continuitate. *Opțiuni istoriografice* se adresează în primul rând tinerilor pe cale să devină istorici, acordând prioritate publicării materialelor studenților din toate ciclurile de studii, dar și cercetătorilor aflați la începutul carierei. Nu sunt însă excluși seniorii cercetării, care dau, cu siguranță, și mai multă greutate științifică publicației. Temele propuse sunt diverse, acoperind epoci de la preistorie până la istoria recentă, însă revista rămâne deschisă și abordărilor interdisciplinare (utilizarea metodelor științelor exacte în arheologie, interferența cu studiile clasice, antropologia, geografia etc.). Conducerea Facultății de Istorie nu numai că a sprijinit această inițiativă, dar s-a îngrijit ca materialele să fie prezentate la un nivel corespunzător pentru tinerii istorici. De altfel, unul din dezideratele noii echipe redacționale îl constituie menținerea unui standard ridicat al calității articolelor și încercarea de a-l îmbunătăți continuu. Însă, pentru toate acestea, trebuie răbdare, perseverență, încredere reciprocă și multă, multă putere de muncă. O revistă nu se poate realiza fără sacrificii, dar sunt convins că membrii redacției sunt deja conștienți de acest lucru. Un alt element care trebuie să mențină activitatea revistei îl reprezintă continuitatea și deși sistemul Bologna a modificat durata anilor de studii (constituind

una din cauzele încetării apariției revistei), prin efortul conjugat al unor generații care au știut să se adapteze schimbărilor, continuitatea poate fi asigurată. Altfel, această inițiativă ar rămâne doar o frumoasă încercare a unei *restitutio* eșuate.

Nutresc convingerea că pasiunea pentru istorie poate concentra energii și stimula apariția regulată a unei reviste de care studenții Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” au nevoie. Urez succes echipei redacționale, tuturor studenților care doresc să contribuie cu lucrări și, mai cu seamă, o viață cât mai lungă revistei *Opțiuni istoriografice*!

Iași, noiembrie 2024

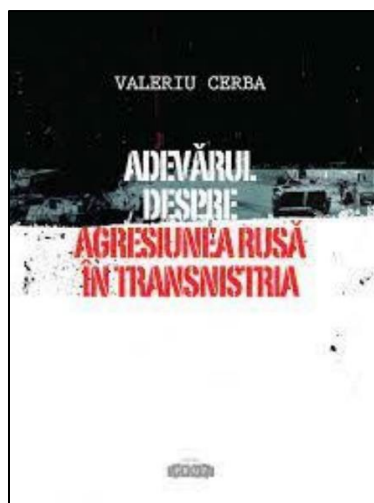
Lucrețiu-Ion Bîrliba

Decanul Facultății de Istorie

PREZENTĂRI DE CARTE

Valeriu CERBA, *Adevărul despre agresiunea rusă din Transnistria*, Editura Prut, Chișinău, 2020, 432 p.,
5 documente, 34 de fotografii.

Nicoleta SVITIC*

Războiul de pe Nistru din 1992 și în general separatismul transnistrean, cu care de peste 32 de ani se confruntă Republica Moldova, au devenit în ultima vreme, subiecte foarte actuale și discutate, în mare parte din cauza invaziei Rusiei în Ucraina, în februarie 2022. Ucrainenii au simțit pe propria piele ce înseamnă separatismul rusesc încă din 2014, iar în prezent trec prin ceea ce a trecut Republica Moldova în 1992. Fiind originară din Republica Moldova, separa-

tismul transnistrean este un subiect care mă interesează personal, deoarece membrii ai familiei mele au luptat în cadrul războiului de pe Nistru. Combatanții, cei care au luptat în prima linie a frontului pentru independența Republicii Moldova, au anumite avantaje în înțelegerea conflictului și o perspectivă unică asupra războiului.

Este și cazul lui Valeriu Cerba, în prezent colonel de poliție în rezervă și doctor în drept, conferențiar universitar și prorector la Universitatea de Studii Europene din Moldova. Scurte date biografice și informații despre multiplele sale funcții în structurile de poliție moldovenești găsim chiar în primele pagini ale cărții *Adevărul despre agresiunea rusă în Transnistria*. Dintre toate acestea țin să menționez calitatea sa de membru-expert cu statut permanent în Comisia

* Student, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; e-mail: nicoletasvitic2@gmail.com

Unificată de Control (CUC), mecanism tripartit de menținere a păcii, format din componentele rusă, moldovenească și transnistreană, având scopul identificării și remedierii riscurilor din zona de securitate. În calitate de membru CUC, Valeriu Cerba a participat activ la aplanarea provocărilor frecvente în cazul școlilor românești cu predare în grafia latină din zona de securitate, la soluționarea problemelor ce țin de ocuparea forțată a căii ferate Chișinău-Tiraspol și a unor secții de votare, de crearea ilegală a peste 30 de posturi de control în regiunea separatistă și alte probleme stringente rezultate din acțiunile separatistilor. De asemenea, acesta a deținut numeroase funcții în cadrul Ministerului Afacerilor Interne (MAI) al Republicii Moldova. Valeriu Cerba, după cum zice și dumnealui, „și-a mâncat pâinea” împreună cu soldații în tranșeele de pe Nistru, deci în calitate de combatant a desfășurat numeroase operațiuni militare și chiar a reușit să prevină unele atacuri teroriste. Deținând multe documente despre cauzele și originea războiului din 1992, deci surse unice, Valeriu Cerba decide să le adune într-o carte. Aceasta este prima sa carte, care deși vine dintr-o preocupare anterioară reprezintă un demers nou.

De la bun început titlul cărții oferă o notă de intrigă și subiect de polemici, făcându-ne să ne întrebăm la finalul lecturii care este, totuși, acel adevăr despre agresiunea rusă în Transnistria. Apreciez faptul că autorul definește din start că a existat o agresiune din partea Federației Ruse, nu un conflict militar intern, nu un război civil, ci o agresiune. De asemenea, un alt cuvânt din titlul lucrării este „Transnistria”, cu utilizarea căreia nu sunt de acord, întrucât prin pronunțarea ei asociată cu acest teritoriu separatist, prin ortografierea ei cu majusculă, oferim o oarecare legitimare a regimului și practic o recunoaștere a acestuia. De aceea, este recomandat să folosim sintagme precum „zona de securitate”, „zona de est a Republicii Moldova” sau „teritoriul de peste Nistru/stânga Nistrului”. Însă întrucât autorul folosește peste tot în lucrare numele de Transnistria, îl voi utiliza și eu pe parcursul acestui text. Coperta cărții, jumătate albă, jumătate neagră, face referire la un pseudohotar între statul Republica Moldova și entitatea separatistă. Titlul, cu litere albe și roșii, este înserat pe o imagine ce

reprezintă frânturi din război, de pe frontul de luptă și un tanc rusesc. Faptul că formula „agresiunea rusă din Transnistria” este reprezentată vizual cu roșu, face trimitere la atitudinea de condamnare a acțiunilor Federației Ruse, implicată direct în evenimentele de pe Nistru, din 1992. După datele biografice, cartea mai este prefăcută de către un *Îndemn către cititor* din partea autorului și o scurtă prezentare a cărții, oferită de către istoricul Anatol Țăranu. Volumul propriu-zis începe cu capitolul I *Scurt istoric al regiunii transnistrene a Republicii Moldova*, care nu este însă semnat în totalitate de autor, ci sunt mai degrabă niște compilații de date istorice preluate de la istoricul Viorel Dolha cu scopul de a demonstra românitatea teritoriului de la est de Nistru încă de la începutul mileniului II. Același demers este reluat în ultimul capitol al cărții, cel de-al XV-lea, intitulat „Cele 12 invazii rusești asupra teritoriilor românești”. Astfel, începând cu invaziile din 1792 și 1806 până la cele din anii 1940, toate sunt enumerate ca răspuns la acuzația venită din partea rusă că în 1941 trupele române au trecut Prutul. Autorul prezintă sub acest scor de 12 la 1 încălcările teritoriale dintre două țări.

Textul lucrării cuprinde 412 pagini, lucrarea fiind una destul de voluminoasă și greu de asimilat (cel puțin pentru mine așa a fost). Limbajul autorului conține mulți termeni militari și diplomatici, mai ales atunci când face referire la soluționarea conflictului. Cu toate acestea, cartea este întocmită pentru a fi accesibilă și publicului larg, nu doar mediului academic. Unele capitole, ce prezintă un interes general pentru societate, au fost redactate într-o manieră mai ușor de parcurs. Referitor la structura cărții, împreună cu cele 2 capitole, introductiv și de final, cartea este împărțită în 15 capitole. La final putem regăsi mai multe documente în imagini și în general fotografiile documentare despre cum arăta linia frontului. Ciudat a fost să nu regăsim nici o bibliografie, nici la finalul textului, nici în conținut, pe parcursul lucrării. Însă acest fapt nu i-a făcut argumentația mai puțin solidă. De fiecare dată când era citat cineva era menționat autorul cărui îi aparține opinia. Probabil întreaga lucrare este o relatare trăită de autorul însuși și din această cauză nu a avut nevoie de bibliografie. Cartea este una recentă, apărută în anul 2020, la editura Prut, o

editură cunoscută în Republica Moldova. Aceasta este dedicată memoriei tuturor eroilor care au luptat în război.

În capitolul II al lucrării, intitulat *Războiul*, este prezentată, pas cu pas, în ordine cronologică, desfășurarea războiului de pe Nistru, începând de la context, premise, cauze, descrierea detaliată a operațiunilor militare și până la încheierea Acordului de pace din 1992. Autorul acordă o atenție deosebită zilei de 19 iunie, cea mai neagră zi a războiului ruso-moldovenesc, când a avut loc lupta de la Bender. Următoarele 2 capitole, *Nepotul* și *Sfârșitul sângerosului comandant* vin în completare reciprocă. „Nepotul” este numele de cod dat unui agent trimis în batalionul de gardiști al orașului Bender, condus de „sângerosul comandant”, așa cum este numit Iuri Kostenko, cel care a jucat un rol crucial în destabilizarea situației din regiunea transnistreană. „Nepotul” oferea informații importante despre situația din interior, iar rapoartele lui sunt dovezi ale faptului că Moscova a sprijinit și finanțat direct batalionul respectiv.

În capitolele V și IX se vorbește despre două mari probleme ale regiunii care sunt prezente de altfel și astăzi: *Contrabanda – o importantă sursă de venit a separatismului* și *Comerțul cu armele Federației Ruse*. Afaceri cu arme în stânga Nistrului nu s-au făcut doar după războiul din 1992, ci și pe parcursul anilor următori, până în prezent, iar din păcate, poliția de la Chișinău nu este în stare să combată fenomenul. Acest aspect este foarte grav, întrucât pe teritoriul transnistrean se află cel mai mare depozit sovietic de arme, cel de la Cobasna, cu tone de armament. Cât despre contrabandă, nu degeaba Transnistria este cunoscută drept „gaura neagră a Europei”, căci aici sunt aduse din Ucraina mai ales și distribuite mai departe băuturi spirtoase, droguri, țigări și alte mărfuri ilicite. Revenind la capitolul VI, *Neutralitatea Republicii Moldova și documentele semnate între părți*, după cum este și intitulat, întrunește actele importante semnate, precum „Acordul de încetare a focului”, în baza căreia este creată Comisia Unificată de Control (CUC), „Memorandumul Primakov” și „Tratatul moldo-rus”. Valeriu Cerba, pe alocuri, relatează în premieră despre conținutul întregului set de acte cu privire la crearea „republicii moldovenești nistrene”, unele din ele având parafa „strict secret”.

Următorul capitol, cel de-al șaptelea, „Încercări de federalizare a Republicii Moldova” relatează un moment riscant din istoria țării, când aproape am fost încadrați într-un proiect federativ. Memorandumul Kozak presupunea federalizarea țării noastre și prezența militară a Rusiei pe teritoriul său. Deși memorandumul a fost parafat, pe ultima sută de metri, președintele de atunci, Vladimir Voronin, dejoacă planul lui Putin și refuză semnarea acestuia. Capitolul VIII, *Acordurile de colaborare între miliție și poliție* prezintă detaliat disensiunile dintre structurile de forță de pe cele 2 maluri ale Nistrului, reglările de conturi, despre cine se ascunde peste Nistru, dosare politice instrumentate și monopolul companiei „Sheriff”. În capitolul X este analizată „Manipularea societății transnistrene”, explicându-se tema aprovizionării cu gaze naturale și achitării pentru acestea de 2 ori mai puțin decât ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova, chestiunea pensiilor primite din bugetul Federației Ruse, autorul oferind explicații și despre reușita operațiunii pacificatoare ori despre nivelul de trai de peste Nistru. Este prezentat și planul Iușcenko, un plan de reglementare a conflictului, în care un accent special era pus pe democratizarea regiunii. Planul a fost propus de președintele ucrainean, Vladimir Iușcenko, și a trezit nemulțumiri la Chișinău, nefiind pus în aplicare în cele din urmă. Subiectul dureros al drepturilor omului în regimurile separatiste sau mai degrabă încălcarea acestora este abordat în capitolul XI (*Drepturile omului în regimurile separatiste*) din perspectiva dreptului la securitate personală, dreptului la proprietate privată și mai ales este conturată problema școlilor cu predare în limba română din regiunea secesionistă. În capitolul XII (*Fondatorii separatismului transnistrean*), Valeriu Cerba le spune pe nume celor care au fondat separatismul transnistrean, celor care au pornit și alimentează această luptă. Anatoli Lukianov, Vadim Krasnoselski, Igor Smirnov, Evgheni Șevciuk sunt doar câteva dintre numele pe care trebuie să le ținem minte și să le condamnăm. Acești „eroi” separatiști își au libertatea asigurată, adună averi și mai mult - titluri academice. În capitolul XIII, intitulat sugestiv *Cauza Lukianov-Gorbaciov continuă*, este prezentată evoluția regimului separatist creat de fostul președinte al

Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice, Anatoli Lukianov, la indicațiile lui Gorbaciov. Apogeul acestei cărți, capitolul care constituie partea cea mai originală a lucrării, este în opinia mea penultimul, în care autorul prezintă „De ce conflictul nu poate fi soluționat”. Deși sună pesimist din start, autorul propune totuși câteva soluții, care într-un context politic și economic diferit ar fi viabile. Dintre acestea, exemplific următoarele: înlocuirea actualei operațiuni de „menținere a păcii” cu o misiune multinațională civilă, cu mandat internațional; instalarea unor turnuri de amplificare de comunicație tele-radio pe segmentul transnistrean întru familiarizarea populației din stânga Nistrului cu situația social-politică reală din țară; sporirea atractivității malului drept pentru populația de pe malul stâng al Nistrului, catalizând tendințele integraționiste; și, în final, strategia numită „3D” – demilitarizarea enclavei separatiste, decriminalizarea întregii regiuni prin stoparea fluxului de contrabandă și democratizarea Republicii Moldova în ansamblu.

În concluzie, autorul prezintă publicului și cititorilor o nouă viziune asupra evenimentelor de pe Nistru din 1992. Acest concept inedit conturează caracterul conflictului armat pornit și alimentat de liderii separatiști trimiși în regiune de la Kremlin. Valeriu Cerba demonstrează acest fapt prin investițiile de resurse proprii ale Federației Ruse, prin colaborarea intensă între liderii de la Tiraspol și cei de la Kremlin. Ideea cu care rămânem după lecturarea cărții este că separatismul transnistrean este rodul creației Federației Ruse care a investit enorm în „gaura neagră a Europei”. Apreciez munca autorului și chiar dacă am spus mai sus că are un limbaj riguros, acesta este impus de profesionalism și posibil de trăirile proprii ale unui soldat venit din tranșeele războiului. Cel mai mult am rămas impresionată de calitatea documentelor inedite analizate și expuse publicului larg. Realitatea tristă este că multe persoane din Republica Moldova nu cunosc nimic despre tragicele evenimente din regiunea transnistreană, iar în general, nu se cunoaște prin ce au trecut moldovenii în 1992. De aici pornește și miza autorului, care își dorește să facă cunoscut publicului larg adevărul tragicelor evenimente din regiunea transnistreană, prezentând materiale și dovezi veridice, care demonstrează cauzele

acestui conflict și identitatea certă a adevăraților autori și regizori ai războiului de pe Nistru.

Așadar, cartea *Adevărul despre agresiunea rusă din Transnistria* este una valoroasă, reprezentând un reper în istoriografia problemei transnistrene, de aceea credem că merită atenția specialiștilor și a publicului larg.